

כמו צמח בר שיחה עם מימי רון

גלעד אוסטרובסקי

אגף הייעור קק"ל
GiladO@kkl.org.il

בגיל עשר בערך קיבלתי במתנה את מגדיר הצמחים של זהרי ופינברון. אבל עוד לפני כן, כשהיינו בכיתה ג' או ד', היינו שולחים פרחים מיובשים לילדי הגולה. היינו מייבשים צמחים בתוך דפי ספרים. אני זוכרת אפילו באיזה ספר ייבשתי, ספר של אגדות רוסיות. ואחר כך היו מעין כרטיסי ברכה נפתחים, ובתוכם היינו שמים את הצמחים המיובשים. אומנם זה היה לא מדעי, אבל אז התחלתי להגדיר, היה לי אוסף עצום של צמחים. רשמתי כראוי את שם הצמח בעברית ואת השם המדעי, את תאריך האיסוף ומקום האיסוף.

למעשה לימדת את עצמך?

נכון, זה היה ועדיין העיסוק החביב עלי, והשקעתי בו כל רגע פנוי. בגיל ביה"ס התיכון היה חוג טיולים של תנועת המושבים, פעם בחודש, ביום שישי אחרי הלימודים, הייתה משאית עוברת בתחנות לאורך הארץ ואוספת נוער מהרבה מושבים, והיינו נוסעים לטייל בכל הארץ – פעם לגליל, לנגב, להרי יהודה. ואני במהלך הטיולים הללו הייתי אוספת צמחים כדי להגדיר ולייבש אותם.

הייתה בשעתו מודעות לשמירה על צמחי הבר?

עזריה אלון גייס אותי לנושא. עזריה עלה בילדותו עם אימו ושתי אחיותיו לארץ, לאחר שאביו נשלח לסיביר בגלל פעילות ציונית. לאימו היו אח ואחות בכפר יחזקאל, ולכאן הם הגיעו. אבי התיידד איתו, ויחד הם הלכו לטיולים

מימי רון, ילידת 1947, גדלה בכפר יחזקאל. אוטודידקטית, מומחית בהיכרות עם צמחי הבר בישראל, עורכת סקרי צומח עבור מכון דש"א כ-25 שנה. מתגוררת במי עמי (סמוך לנחל עירון).

איך התחיל סיפור האהבה שלך עם צמחים?

מאז שאני זוכרת את עצמי נמשכתי לצמחים. גדלתי במושב כפר יחזקאל בעמק חרוד. מגיל צעיר מאוד עבדנו, אחי, אחותי ואני, עם ההורים בשדה, ברפת ובולול. מעשבים בָּצָל, מדללים סלק בהמות ועוד כל מיני גידולים. אמא אהבה מאוד טבע. היא עבדה בחקלאות ומעולם לא הייתה לה הזדמנות ללמוד באופן פורמלי.

המשק היה כמעט משק אוטרקי. גידלנו את כל מה שצרכנו. פרות לחלב, לבן, גבינות ושמנת, תרנגולות לביצים, ירקות למיניהם, והיו גם עצי פרי – גפנים, תפוחים, אפרסקים וגם תפוחי אדמה ובוטנים וכן מכוורת קטנה לצרכי הבית.

אמא הכירה צמחים, והיא לימדה אותנו תוך כדי העבודה בשדה: "זאת פעמונית זיפנית והיא לא מזיקה, יש מעט ממנה בשדה, לכן אנחנו לא עוקרים אותה, ולצמח הזה קוראים ברקן, ואותו אנחנו עוקרים". היא הניחה את היסודות ללימוד שלי. ומאז שאני זוכרת את עצמי, התחום הזה משך אותי. בשנות בית הספר היסודי למדנו, ילדי כפר יחזקאל, בקבוצת גבע השכנה. אלה היו לימודי טבע ובעיקר סיורים אין ספור בטבע עם מורים יוצאי דופן, שחיזקו את הקשר שלי לטבע.

בהמשך עברתי לירושלים ועבדתי בגן הבוטני בגבעת רם, שהיה בחיתוליו. מיכאל אבישי ז"ל, שהיה בשעתו מנהל הגן, היה איש דגול. איתו עבד עוד איש נהדר, יחיאל ברס, שנפטר השנה. הם קיבלו אותי לעבודה. לא אמרתי להם שאני כבר מכירה טוב צמחים. הם נתנו לי לחרוט שלטים עד שמיכאל הבין שאני מכירה צמחים, והתחיל לשלוח אותי למסעות איסופי זרעים בכל הארץ.

אחרי מלחמת ששת הימים החליטו לשקם את האוניברסיטה בהר הצופים ובמקביל לשקם את הגן הבוטני הישן שאלכסנדר איג הקים בתחילת שנות ה-30. נסעתי עם מאיר שאואט ז"ל, שהיה המנהל של הגן הבוטני בהר הצופים, למסעות איסוף זרעים בכל הארץ. גידלנו את הצמחים בגבעת רם, ואחר כך שתלנו אותם בגן הבוטני בהר הצופים, שמתמחה בצמחיית הבר של ארץ ישראל. לימים ניהלתי את הגן הזה.

בשנת 1979 התחיל פרופ' אבי שמידע במפעל יוצא דופן וקרא לו רת"ם – רשת תצפית ומידע לצמחי הבר של ישראל. המיזם כלל סיורים בוטניים חודשיים ברחבי הארץ ואיסוף נתונים בוטניים על ידי רשת של צופים בכל הארץ. נרתמתי למשימה, ולאורך שנים השתתפתי בסיורים וברישום הצמחים. העיסוק קידם אותי מאוד בשטח הבוטניקה. מפעל נוסף שייסד אבי שמידע ואני הצטרפתי אליו, היה גינון בתי ספר שדה בצמחי הבר, כל בית ספר שדה והצמחים שבסביבתו. לצערנו, לאחר כמה שנים נפסק הפרויקט מחוסר תקציב.

מרתק אותי סוג הידע הזה, שאיננו מתבסס רק על זיכרון. יש לך איזו הבנה של סוד פנימי – מעניין אותי להבין איך את מסתכלת על הצמחים ומפענחת את הצופן שלהם, איך זה עובד?

אני לא יודעת איך זה "עובד". אצלי זה כבר חצי אוטומטי. כשאני מסתכלת על צמח אני יודעת לאיזו משפחה הוא שייך, יש לו מספר מסוים של עלי גביע, צורה מסוימת של עלי כותרת, זרעים... זה זיכרון מאוד מסוים. ובאמת, העניין הוא שבכל תקופה, יש בודדים שיש להם את ה'שיגעון' הזה של זיהוי צמחים.

המומחיות שלך בהכרת הצומח מיוחדת מאוד. האם יש דור המשך?

כן, לשמחתנו, יש שני צעירים מדהימים, בר שמש ודר בן נתן, שהם תופעה! מייד ראיתי שהם מטאורים. הכנסתי אותם לאט לאט לעניינים, והם עברו אותי בידע שרכשו. השניים האלה מצאו בין 40 ל-60 מיני צמחים חדשים לארץ בשנים האחרונות. מה שלא קרה מאז ימי איג, זהרי ופינברון. הם גאונים בתחום. הם יודעים לראות ולזהות מינים שאנשים אחרים שביקרו במקום לא זיהו. לא פשוט למצוא מין חדש למדע או לישראל. זה כרוך בעבודה מאומצת. לאחר מציאת

בסביבות הכפר, טעמו את צמחי הבר, עד שאכלו את אבטיח הפקועה שטעמו מר ביותר. חברותם נשארה לאורך שנים, וכשיצא המבצע 'שמרו על צמחי הבר', בתחילת שנות ה-60 של המאה ה-20, גייס אותי עזריה לעמוד בשבתות בצומת כפר יחזקאל ולחלק למטיילים את חוברות ההסברה. עבורי זה היה שיעור גדול למאבקים על שמירת טבע.

איך נמשך הרומן שלך עם הצמחים?

התגייסתי לצבא, לגרעין נח"ל, להקים את היאחזות הנח"ל חצבה. התאהבתי בערבה. עבורי, אין אף מקום אחר שדומה למקום הזה. כל רגע פנוי היה קודש לשיטוטים, להיכרות עם הסובב וכמובן עם הצמחייה. כשהשתחררנו מהצבא חשבנו מה לעשות עם ההיאחזות, כי לא רצינו שהיא תהפוך למחנה צבאי. החלטנו להפוך את המקום לבית ספר שדה. פנינו לתנועת המושבים, התנועה המיישבת שלנו, ולחברה להגנת הטבע, ושני הגופים הסכימו לרעיון. גם מנחם מרקוס היה בין מקימי היאחזות חצבה, ויחד טיילנו בכל האזור והכנו מסלולים להדרכה. החברה להגנת הטבע התחילה לשלוח אלינו קבוצות להדרכה, וכך התחיל בית ספר שדה חצבה.

מימי אוספת צמחים להגדרה, היאחזות הנח"ל חצבה, 1967

המחלקה לבוטניקה נסגרה, וכך גם המחלקה לזואולוגיה. האקולוגיה התפתחה, ובמדעי הצמח מלמדים בעיקר מההיבט המולקולרי והפיזיולוגי. אין קורסים בסיסטימטיקה ובטקסונומיה של צמחים או בפלוריסטיקה שמלמדים מה מאפיין משפחות צמחים ואת הסוגים והמינים שבתוכן. מעט מזה מלמדים בבתי ספר תיכוניים, אבל גם שם כבר אין עבודות חקר או ביטופים שמתנהלים מחוץ למעבדה.

הביולוגיה המולקולרית מתפתחת מאוד, וניתן בעזרתה לקבץ סוגים למשפחות, אולי באופן נכון יותר ממה שעשה לינאוס במאה ה-18. הוא היה גאון, כיוון ש-85% ממה שהוא עשה, עדיין שריר וקיים. בביולוגיה המולקולרית מתקדמים כיום באפיון משפחות הצמחים, אבל ייקח שנים עד שיגיעו לאפיון כל הסוגים והמינים. מה שהיה צריך לעשות זה לשלב ידיים, להמשיך את הטקסונומיה בשיטה הישנה, על פי מבנה הצמח השלם, כמה אבקנים יש לו, כמה צלקות, האם העלים מסורגים או נגדיים וכדומה, ובאותו זמן לבדוק את ה-DNA שלו. ביחד זו כנראה הדרך הנכונה.

האם לכל מיני הצמחים יש שמות בעברית? זו נראית תופעה ייחודית בעולם.

במקורות היהודיים העתיקים – התנ"ך, המשנה והגמרא – נזכרים כמאה שמות צמחים. חלק מהם אנחנו מכירים גם כיום – כדוגמת תאנה, זית, תמר – אך לא את כולם זיהו באופן ודאי. בסוף המאה ה-19 קמו כמה סופרים וחוקרים יהודים וחידשו שמות עבריים לרבים מצמחי הארץ. כך עשו מנדלי מוכר ספרים ב'ספר תולדות הטבע' ועמנואל לעף בספרו 'צמחיית היהודים' (Die Flora der Juden).

בראשית המאה ה-20 רבים מהמורים לטבע ומחובבי הטבע נתנו שמות בעברית לצמחים מתוך ההבנה שמן הראוי לחבר את העם ובייחוד את הדור הצעיר, לטבע הארץ, לצמחייה ולבעלי החיים שבה, ואין נכון מאשר לעשות זאת בשפה המתחדשת. לשם כך צריך לקבוע שמות בעברית לכל מיני הצמחים. אך כך נוצרו הרבה שמות לכל מין צמח, כל מורה והשם שהמציא. בדומה לנעשה בכל העולם, ישנם שמות עממיים לצמחים, הקשורים למיתוסים ולאגדות של אותו עם. בשנת 1931 יצא מגדיר לצמחי ארץ-ישראל מאת איג, זהרי ופינברון ובו ניתנו בפעם הראשונה שמות הצמחים על פי שיטתו של לינאוס. לינאוס היה בוטנאי וזואולוג שוודי שחי במאה ה-18 וייסד את שיטת המיון המדעית המודרנית, שעל פיה ניתן עד היום שם מדעי לכל יצור חי, והשם בנוי משני שמות – שם סוג ושם מין, לדוגמה: שם הסוג – אלון, ושם המין – אלון מצוי, אלון התבור וכדומה.

ועוד משהו מעניין, קיימות לפחות 20 מילים בעברית המשמשות כמעט רק בבוטניקה, למשל: אָשון (זון אשון, אספסת אשונה) וקיפח – (מלוח קיפח, גזר קיפח). אשון זה קשיח, נשבר אם אתה מכופף אותו, וקיפח משמעו גבוה מאוד.

צמח שנראה שונה ממה שהכרת, ולא מצאת במגדיר הצמחים, השלב הבא הוא "חפירה" בעשבייה: באוניברסיטה העברית בגבעת רם שמורים כמיליון גיליונות ובהם צמחים מיובשים שנאספו בארץ ומחוצה לה, מתחילת המאה ה-20. אם לא נמצא הצמח המתאים, צריך לקרוא את הספרות המדעית, בעיקר מהארצות השכנות, בשפות שונות שלא את כולן אתה מכיר. השניים האלה, בר ודר, השתלטו על כך והם ממשיכים קדימה.

כמה מיני צמחים גדלים בארץ וכמה מינים את מכירה?

בארץ יש סדר גודל של 2,600 מיני צמחים, רובם צמחי בר, וחלק מהם מינים זרים שהגיעו לארץ בשנים האחרונות. אני מכירה היטב כשלושה רבעים מהמינים. כיום, כשאני רואה צמח שלא הכרתי, קצת יותר קשה לי לזכור אותו. אני לומדת פחות מהר, זה עניין של הגיל. צמחים רב-שנתיים אני מכירה בכל צורה, בקיץ ובחורף כשהעלים שלהם שונים. רב-שנתיים ניתן ללמוד בקלות יחסית. את החד-שנתיים רואים במשך עונה קצרה, בחורף, כשיש לבלוב של עלים, הם פורחים, חונטים פירות, ומתים, ואז עד השנה הבאה לא רואים אותם. אתן לך דוגמה: אספסת היא סוג שיש בו הרבה מינים בארץ. חלק מהם דומים מאוד זה לזה, וקשה להבחין ביניהם. לכן כל שנה אני צריכה לרענן את זכרוני עם המגדיר. בישראל מספר המינים החד-שנתיים עצום, בעיקר באזור ספר המדבר. לחד-שנתיים יש אסטרטגיה מיוחדת המותאמת לקיץ חם ולא גשום. הם עוברים אותו כזרעים באדמה. בארצות שיש בהן גשמי קיץ, ואין בהן עונות יבשות, כמו באזור הטרופי, גדלים מעט מאוד מינים חד-שנתיים.

האם לימוד הצמחים כולל גם התבוננות על הסביבה – סלע, קרקע, טופוגרפיה?

בוודאי, זה חשוב מאוד. זוהי הסתכלות רחבה. אני רושמת אילו צמחים גדלים באזור מסוים, ואז שואלת את עצמי: למה הם גדלים כאן ולא במקום אחר? העניין של המיקום משמעותי מאוד. יש צמחים שיש להם מנעד רחב של בתי גידול, ואחרים גדלים אך ורק בבית גידול מסוים מאוד. לכן יש חשיבות עצומה להתבוננות ולתיעוד של תנאי הסביבה המסוימים לכל צמח – סוג הקרקע, המורפולוגיה של השטח, האקלים באותו אזור והשפעת פעילות האדם.

כיצד רכשת את הידע שלך לאורך השנים? האם פנית גם ללימודים אקדמיים?

כשעבדתי בגן הבוטני בגבעת רם למדתי את כל הקורסים שהיו בבוטניקה ובזואולוגיה באוניברסיטה העברית. זכיתי שבאותם ימים, בתחילת שנות ה-70, הביולוגיה המולקולרית הייתה בראשיתה. עדיין נלמדו טקסונומיה ובוטניקה קלאסית. בשנות ה-80 הפסיקו ללמד זאת.

האם לאורך השנים היו לך קשרי עבודה עם קק"ל?

הכרתי את קק"ל בלבוש הישן שלה, בתחילת שנות ה-80, כאשר עבדו בקק"ל יערנים ותיקים שהגיעו מאירופה. אז עדיין התייחסו לייעור כמשאב ואל הצומח הטבעי כדבר שמפריע להתפתחות היער. בתחילת המאה ה-21 ערכנו סקר צומח ביער יד מרדכי, שהוא יער איקליפטוסים דליל. הצעתי שעצים יישתלו בהיקף היער, ומרכזו יישמר עבור צמחי בר. הצעתי לא התקבלה, וקרו מקרים נוספים דומים. לאורך השנים יערות קק"ל נראו לי מטופלים בצורה לא נכונה וללא התחשבות בצמחייה הטבעית. מרביתם צפופים מדי, מה שגורם לעצים להיות דקים ובעלי עלווה ירוקה מועטה וצומח דל תחתיהם. את הדילול עושים מאוחר מדי, לדעתי. אילו היו מדללים כשהעצים צעירים, ומשאירים מספר עצים קטן לדונם, כל עץ היה מגיע לידי ביטוי מקסימלי, והיה נשאר גם מקום לצמחייה הטבעית. כמובן, חורשות המיועדות לקליטת קהל מצריכות טיפול שונה, אך הן המיעוט בתוך שטחי הייעור. היום יש שינוי גדול. יש

במשך השנים היית מעורבת גם בעולמות של שמירת טבע ומאבקים לשמירת טבע?

כן בוודאי. למשל, חזרתי לגור בערבה בין השנים 1985–1995. בין השנים 1989–1991 היה המאבק הגדול נגד הקמת אנטנות ענק של קול אמריקה (Voice of America) שהיו אמורות לשדר מסרים של ארה"ב לברית המועצות, מרכז אסיה ומזרח אפריקה. אני ריכזתי את המאבק של תושבי הערבה. התחנה הייתה אמורה לקום על יד מושב עידן. לא רחוק ממיקום האנטנות נמצא שטח אש, שהיה אמור לעבור למזרח הרמון בשל הקמת תחנת השידור. על השטח הזה היו "מלחמות" בין גורמי הממשלה לשומרי הטבע. נוסף על כך, הוכח שהאנטנות של קול אמריקה היו פוגעות בבריאות האנשים המתגוררים בסביבה, בציפורים בתקופת הנדידה וגם בחי ובצומח באזור. הגענו עם המאבק לכנסת ולעוד מקומות רבים. המאבק גרם לדחייה של הקמת התחנה, עד שהבינו שאין בה צורך לאחר נפילת ברית המועצות, והקמתה בוטלה.

מלוח קיפח
צילום: אורי פרגמן-ספייר

זון אשון
צילום: אורי פרגמן-ספייר

בו, ולכני שש שנים עלה להילה רעיון שייתנו לנו שטח במו"פ כדי שנוכל לפתח את הנושא. נתנו לנו ואדי שגדלו בו עצי שיטת עלי ערבה, שהיא מין פולש, ועוד מינים פולשים. הצלחנו לארגן שלוש נשים נוספות, קראנו לעצמו "חמש מכשפות הוואדי", התחלנו לאסוף זרעים ולגדל צמחים, ויצרנו גינה לתפארת. כבר בשנה השנייה התחלנו לחלק זרעים לאנשי הערבה, ובהמשך לגדל שתילים. בהתחלה גידלנו לבד, וכיום מגדלים עבורנו שתילים במשתלות קק"ל ובמשתלות חישתיל.

בכל שבעת היישובים באזור הערבה התיכונה, ביישובי כיכר סדום ובכמה מיישובי מועצה אזורית חבל אילות יש גינות ציבוריות שנשתלים בהן צמחי בר, וכך גם בבתי הספר האזוריים ובגני הילדים. הרבה מאוד אנשים שותלים גם צמחי בר בגינות הפרטיות שלהם – בעיקר צמחים רב-שנתיים אבל גם צמחים חד-שנתיים. לדוגמה, אהרונסוניית פקטורי עם השקיה הופכת לדבר אחר לגמרי מאשר בטבע, היא גדולה יותר ומלאת פריחה. יש לנו תשעה מינים של

דור חדש של יערני העתיד. אני מכירה את חלקם הגדול, הם היו אצלנו בהשתלמויות לבוטנאים צעירים במכון דש"א.

חנוך צורף שעובד בקק"ל הוא חבר טוב מזה שנים רבות. הוא מגיע מחוגי סיור לא מיערנות, אבל הוא הפך ליערן משובח. אז גם איתנו אני עדיין מתווכחת איך לטפל, למשל, ביער אורנים שנשרף. לדעתי לא צריך לתת להם לגדול, צריך לעשב אותם כשהם קטנים. אורן זה עץ יפהפה, אבל רק כשיש לו מקום להתפתח ואז הוא פשוט עץ מפואר. לטעמי, לא צריך יותר מעץ אחד או לכל היותר שניים לדונם. ואז יש מקום גם לאורנים וגם מקום לצמחי הבר סביבו.

דוגמה נוספת לחיכוכים עם קק"ל היא שבשנה שעברה מכון דש"א ערך סקר בגבעת המורה, ליד עפולה. החלקים שאינם מיושבים בהר ואינם שמורת טבע, יוערו על ידי קק"ל לאורך השנים. על הגבעה גדל המין האנדמי הנדיר אירוס נצרת. למרבה הצער שתלו אורנים וברושים בצפיפות רבה, בהנחה שרק חלק מהם ייקלטו. אבל כדי להכין את הקרקע לנטיעה משמידים כל מה שגדל שם לפני כן, ואת הדילול עושים מאוחר מדי, וזה מאוד כואב לי.

בשנים האחרונות ישנו שיתוף פעולה טוב בין מכון דש"א וקק"ל. מכון דשא עורך את סקרי מצב היער וכן סקרי ערכי טבע ביערות קק"ל, סקרים לפני דילול וחידוש יערות וכן ניטור מתמשך בכמה יערות קק"ל. חידוש משמח נוסף הוא שילוב אקולוגים בקק"ל, זהו שינוי שלא היה דוגמתו, וזה נהדר. חשוב להמשיך בגישה הזו ולהוסיף עוד אקולוגים שיוכלו להגן על ערכי הטבע השונים בשטחי קק"ל.

מה עוד מטריד אותך בקשר לשמירת טבע?

כפי שאמר אלתרמן, 'נלבישך שלמת בטון ומלט'. זאת הבעיה העיקרית. המדינה מתמלאה בבתיים, כבישים ומסילות. השטחים הפתוחים מצטמצמים. כנראה שבימי זה לא יקרה, שהנגב יתמלא לגמרי, וגם בגליל לא יישארו כמעט שטחים פתוחים. הצליחו לאורך תקופה לעצור בנייה של יישובים חדשים, והתמקדו בבנייה צמודת דופן. היום זה כבר לא קורה, בעיקר בגלל מי שיושב במקומות של קבלת ההחלטות, והניזוק העיקרי הוא הטבע. תכנון נכון ומושכל יוכל לצמצם את הנזק.

מה הם התחביבים שלך, כשאת לא עובדת במכון דש"א?

כיום אני עדיין עובדת במכון דש"א, אך פחות ימים בשבוע. אני מקדישה זמן רב לגינת צמחי הבר במו"פ של חצבה, שם הגשמתי את אחד מחלומותי חיי שחיכה בסבלנות מעל 40 שנה. מובילת הפרויקט היא הילה אלבז, שהייתה מדריכה בבית ספר שדה חצבה. כיום היא חקלאית במושב חצבה, וגם עובדת בקק"ל ודוחפת נושאים כגון שימוש בצמחי בר בגינון ושיקום שטחים פגועים בערבה, כמו שולי החקלאות. מתחילת שנות ה-80 אני מדברת על גינון בצמחי בר ועוסקת

אירוס נצרת
צילום: אורי פרגמן-ספיר

אהרונסוניית פקטורי
צילום: אורי פרגמן-ספיר

צמחים חד-שנתיים, עונתיים, שמתאימים לגינון ומוסיפים צבע לגינות, וכ-30 מינים רב-שנתיים. זו השנה השישית של הפרויקט, וכבר יש לנו רשימה מכובדת של כ-40 מינים מוצלחים לגינון בערבה ובמדבר החם.

הרעיון הבא הוא לפתח גן מקלט לצמחים בסכנת הכחדה, שיתמקד בצמחי מדבר שאי אפשר לגדל בירושלים, או בתל אביב, כלומר שהם לא מתאימים לגנים בוטניים אחרים. רעיון נוסף הקמת גן לצמחי מרפא ובושם, מצמחי המדבר. קיבלנו שטח נוסף, ונראה איך ממשיכים לפעול. כרגע אין כסף ואין עובדים, וזה החלום החדש שלי. יש לי על מה לחלום.

טבע הארץ מוכר לך ככף ידך. האם פרשת כנפיים גם לעולם הגדול?

לא מספיק כמו שהייתי רוצה, אבל אני חולמת רבות על מסעות בעולם. וכשאתי מטיילת בעולם אני כולי שיכורה מצמחים שאני רואה בפעם הראשונה, או כשאתי נפגשת עם צמחים מוכרים, שכבר נפגשנו בעבר, בארץ או בעולם. אני מצלמת ורושמת ולומדת את עולם הצומח בתאווה של מגלה עולם. אני מקווה שעוד יהיו לי שנים רבות ליהנות מן הטבע בארץ ובעולם.

גינת צמחי הבר במו"פ ערבה, ליד חצבה